

Leszek Zygnier

Państwowa Uczelnia Zawodowa w Ciechanowie

Ks. Andrzej Zagórny i ks. Wawrzyniec Stanisław Benik. Z dziejów kontaktów mazowiecko-warmińskich epoki nowożytnej

Streszczenie: Epoka nowożytna była bogata w przeróżne kontakty między Mazowszem i Warmią. Dotyczyły one działalności wielu osób, które pochodząc z Warmii lub z Mazowsza w sąsiedniej dzielnicy znajdowały miejsce swojej życiowej i zawodowej aktywności. Dotyczyło to między innymi dwóch kapłanów katolickich, związanych z Mławą leżącą na granicy mazowiecko-pruskiej. Z tego miasta pochodził ks. Andrzej Zagórny, który działał przez wiele lat na Warmii i spoczywa w katedrze we Fromborku. Natomiast ks. Wawrzyniec Stanisław Benik ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo, rodem z warmińskiego Reszła, większość życia spędził na Mazowszu i spoczywa w Mławie. Obaj kapłani zapisali się nie tylko w dziejach historii Kościoła, ale również odegrali ważną rolę w rozwoju kultury i nauki polskiej.

Słowa kluczowe: Andrzej Zagórny, Wawrzyniec Stanisław Benik, historia Kościoła, Mazowsze, Warmia

Epoka nowożytna była bogata w przeróżne kontakty między Mazowszem i Warmią. Dotyczyły one działalności wielu osób, które pochodząc z Warmii lub z Mazowsza właśnie w sąsiedniej dzielnicy znajdowały miejsce swojej życiowej i zawodowej aktywności. Należeli do nich dwa kapłani, których biografie połączyła nadgraniczna Mława¹. Z tego miasta pochodził pierwszy z wymienionych w tytule duchownych (ks. Andrzej Zagórny), który działał przez wiele lat na Warmii i spoczywa w katedrze we Fromborku. Natomiast drugi z duchownych (ks. Wawrzyniec Stanisław Benik), członek Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo, rodem z warmińskiego Reszła, większość życia spędził na Mazowszu i spoczywa w podziemiach kościoła św. Wawrzyńca w Mławie. Mimo prowadzonych od lat badań nad warmińskim środowiskiem kanonicznym, a także

¹ Na temat genezy Mławy oraz roli jaką odegrała w dziejach pogranicza mazowiecko-pruskiego pisałem szczegółowo w innym miejscu. Zob. L. Zygnier, *Mława – miasto na pograniczu mazowiecko-krzyżackim*, [w:] *Mazowsze północne i jego sąsiedzi od średniowiecza do czasów współczesnych*, red. R. Sajkowski, L. Zygnier, Ciechanów 2009, s. 9–56.

nad działalnością księży misjonarzy św. Wincentego a Paulo, wiele wątków dotyczących działalności obu postaci nie jest znanych szerszemu kręgowi badaczy epoki nowożytnej. Dlatego uważam, że warto poświęcić im nieco więcej uwagi w kontekście badań nad stosunkami mazowiecko-warmińskimi minionych wieków.

Ks. Andrzej Zagórny urodził się około 1572 r. w Mławie², jako syn mieszczanina Marcina Zagórno³. Mylili się więc niektórzy historycy, którzy uważali, że pochodził z ziemi sochaczewskiej⁴. Na Mławę jako miejsce pochodzenia Zagórno wskazuje jego wpis do metryki Uniwersytetu Jagiellońskiego, w którym odnotowano go jako „Andreas Martini Zagorny de Mlawa”⁵, a także księga promocji Wydziału Filozoficznego tegoż uniwersytetu, gdzie został wpisany jako „Andreas Mlaviensis/Młaviensis”⁶. Miejsce pochodzenie Zagórno potwierdzają również jego późniejsze zapisy na dobrach rodzinnych w tymże mieście⁷, które w rękach jego przodków – zapewne wywodzących się spośród drobnej szlachty mazowieckiej (herbu Gozdawa)⁸ – pozostawały co najmniej od pierwszej połowy XVI wieku⁹.

Znając mławskie korzenie Andrzeja Zagórno możemy nieco więcej powiedzieć na temat jego rodziny. Najprawdopodobniej dziadkiem późniejszego kanonika warmińskiego był Maciej Zagórny, mieszczanin mławski, którego posiadłości na terenie miasta sąsiadowały z gruntami ks. Wawrzyńca z Szydłowa, altarzysty mławskiego¹⁰. Około

² Datę urodzenia ustalono na podstawie inskrypcji z tablicy nagrobnej w katedrze fromborskiej, gdzie zapisano, że Andrzej Zagórny zmarł 24 maja 1634 r. w wieku 62 lat. *Das Aniversarienbuch des Kollegiatstiftes in Guistadt vom Jahre 1611*, hg. v. C. P. Woelky, [w:] *Scriptores rerum Warmiensium oder Quellenschriften zur Geschichte Ermlands*, Bd. 1, hg. v. C. P. Woelky, J. M. Saage, Braunsberg 1866, s. 266, przyp. 198; E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler im Dom zu Frauenburg*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands“ (dalej: ZGAE), 23 (1929), s. 767. Nie wiadomo natomiast na jakiej podstawie Tadeusz Oracki uznał, że Andrzej Zagórny urodził się ok. 1582 r. (por. *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i ziemi malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2, Olsztyn 1988, s. 218). Być może to zwykła pomyłka w liczeniu.

³ Występuje on w aktach wizytacyjnych parafii mławskiej z przełomu XVI i XVII wieku. Archiwum Diecezjalne w Płocku (dalej: ADP), Akta wizytacyjne z lat 1598–1599, k. 160 (24 XI 1598); Akta wizytacyjne z lat 1605–1606, k. 53v. (20 X 1605).

⁴ Por. T. Oracki, *Słownik biograficzny*, t. 2, s. 218; A. Kopiczko, *Zagórny Andrzej*, [w:] *Słownik biograficzny kapituły warmińskiej*, Olsztyn 1996, s. 287; Idem, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1525–1821*, cz.2: *Słownik*, Olsztyn 2000, s. 359; I. Makarczyk, *Warmia w okresie rządów biskupa Mikołaja Szyszkowskiego (1633–1643)*, Olsztyn 2017, s. 101.

⁵ *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. 3, wyd. A. Chmiel, Kraków 1904, s. 168 (1590).

⁶ *Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in Universitate Studiosorum Jagiellonica 1402–1848*, wyd. J. Muczkowski, Kraków 1848, s. 241 (1593), 247 (1596).

⁷ ADP, Acta episcopalia 1634–1639, k. 171–172 (1634). Zob. także W. Z. Łyjak, *Organy na Mazowszu w diecezji płockiej od XIV wieku do 1818 roku*, Płock 2005, s. 268.

⁸ Wskazuje na to między innymi herb z płyty nagrobnej Andrzeja Zagórno w katedrze fromborskiej. Zob. *Katalog zabytków sztuki w Polsce. Seria nowa*, t. 2: *Województwo elbląskie*, red. M. Arsyński, M. Kutner, z. 1: *Braniewo, Frombork, Orneta i okolice. Tekst*, Warszawa 1980, s. 74. Dodajmy, że osiadanie przedstawicieli szlachty mazowieckiej w nadgranicznej Mławie nie było czymś nadzwyczajnym, i to już od okresu późnego średniowiecza, o czym pisałem w innym miejscu. Zob. L. Zygnier, *Mława – miasto na pograniczu*, s. 31–32.

⁹ ADP, Acta officialia Plocensia 1556–1558, k. 411v (9 VII 1557).

¹⁰ Ibidem, k. 411v (24 IX 1558).

1549/1550 r. tenże Maciej Zagórny w spadku po bracie, ks. Stanisławie Zagórnym, otrzymał 10 kop groszy. Kolejne 10 kop groszy ksiądz Stanisław zapisał miejscowemu wikariuszowi ks. Jakubowi z Mławy, przeznaczając je na pokrycie kosztów swego pogrzebu¹¹. Można więc przypuszczać, że został on pochowany w rodzinnym mieście. Z Mławy pochodził również jego bratanek, wspomniany już Marcin Zagórny, ojciec ks. Andrzeja Zagórnego¹². Od 1594 r. był on wtrykiem kościoła parafialnego, a ponadto fundatorem (odnowicielem) kaplicy pod wezwaniem św. Wawrzyńca¹³, na którą przeznaczył 12 kop groszy zapisanych na półwłóczku gruntów miejskich¹⁴. W 1598 r. kaplica ta posiadała trzy drewniane ołtarze, a także własne paramenty liturgiczne, które przechowywane były w kościele parafialnym Świętej Trójcy, gdyż od 1596 r. nie rezydował przy niej żaden kapłan¹⁵. Była to budowla drewniana, jednonawowa, z węższym prezbiterium, posiadająca drewniane sklepienie i kamienną (ceglaną) podłogę. Przed 1605 r. z fundacji Marcina Zagórnego pobudowano po obu stronach jej prezbiterium dwa murowane i sklepione pomieszczenia. W jednym z nich umieszczono zakrystię wraz ze skarbcem, z osobnym niskim wejściem, a w drugim kaplicę z ołtarzem św. Marcina, przy którym specjalnie ustanowiony altarzysta odprawiał msze¹⁶. W tej właśnie kaplicy spoczął po śmierci jej fundator oraz inni członkowie jego rodziny. Akta wizytacyjne z 1605 r. wspominają również o bracie ks. Andrzeja Zagórnego, Mikołaju, mieszczańinie mławskim, który przekazał 50 florenów na kaplicę św. Wawrzyńca oraz kolejne pieniądze – razem z ojcem i bratem w sumie 200 florenów – na utrzymanie księdza rezydującego przy tymże kościele¹⁷. W testamencie ks. Andrzeja Zagórnego jego brat wspomniany jest jako zmarły (za jego duszę miał odprawiać mszę proboszcz mławski)¹⁸, co dowodzi, że zmarł wcześniej niż kanonik warmiński. Nastąpiło to dowodnie po 7 kwietnia 1621 r., gdyż taką datę nosi jego testament, w którym przekazał on na kościół mławski sumę 1100 florenów¹⁹. Żoną Mikołaja Zagórnego była Elżbieta Zagórna, zmarła po 1 grudnia 1628 r., która z kolei zapisała

¹¹ Ibidem, k. 194 v (9 X 1556). Zob. także T. Żebrowski, *Mława – miasto i kościoły pod wezwaniem św. Trójcy i św. Wawrzyńca*, [w:] *Ziemia Zawkrzeńska*, t. 12, Mława 2008, s. 44 (tu w przyp. 16 pomyłona sygnatura źródła – zamiast Acta officialia Plocensia nr 200 podany został nr 201).

¹² Mylił się Dominik Staszewski (*Mława. Opis historyczny*, Warszawa 1907, s. 47, 54) uważając Marcina i Andrzeja Zagórnych za braci.

¹³ Prowadzone ostatnio badania archeologiczne (A. Grzymkowski, *Wstępne wyniki sondażowych badań archeologicznych na cmentarzu parafialnym przy kościele św. Wawrzyńca w Mławie w 2016 r.*, [w:] *Ziemia Zawkrzeńska*, t. 20, Mława 2016, s. 11–31) potwierdziły, że opisywana tu kaplica mogła stanąć na miejscu znacznie starszego obiektu sakralnego, co już wcześniej przyjmowała część historyków (por. T. Żebrowski, *Mława – miasto i kościoły*, s. 45; L. Zygnier, *Mława – miasto na pograniczu*, s. 14, przyp. 18).

¹⁴ ADP, Akta wizytacyjne 1598–1599, k. 160–161.

¹⁵ Ibidem, s. 161.

¹⁶ ADP, Akta wizytacyjne 1605–1606, k. 58–58v.

¹⁷ Ibidem, k. 54v. Zob. także T. Żebrowski, *Mława – miasto i kościoły*, s. 44.

¹⁸ ADP, Acta Episcopalia 1634–1639, k. 172.

¹⁹ *Materiały do dziejów ziemi plockiej. Z archiwaliów diecezjalnych plockich XVIII wieku*, wyd. M. M. Grzybowski, t. 3, Płock 1984, s. 62 (1775).

na mławską farę 500 florenów²⁰. Do dobrodziejów kościoła mławskiego należeli również ich synowie: Andrzej Zagórny (1660) oraz Jan Zagórny (1663)²¹. Natomiast w połowie XVIII wieku dziedziczył po nich Mateusz Zagórny²², zmarły 6 listopada 1786 r. w Mławie²³.

W świetle zachowanych źródeł niewiele da się powiedzieć na temat młodości ks. Andrzeja Zagórnego, poza tym jedynie, że już w tym okresie został on przeznaczony do stanu duchownego, jak niegdyś ks. Stanisław Zagórny, jego dziad stryjeczny. Można przyjąć, że Andrzej Zagórny był najprawdopodobniej uczniem mławskiej szkoły parafialnej, o której pamiętał w swoim testamencie, zapisując na utrzymanie jej rektora, o ile byłby bakałarzem wypromowanym na Uniwersytecie Jagiellońskim, 80 florenów rocznie, dla kantora – 40 florenów, dla pomocnika nauczyciela – 28 florenów, a dla dzwonnika (zakrystianina) – 20 florenów, zabezpieczonych u kasztelana gostynińskiego Piotra Tarnowskiego, w formie czynszu z dóbr w Sierakowie koło Gostynina²⁴. Około 1590 r. Andrzej Zagórny opuścił rodzinną Mławę i rozpoczął naukę w gimnazjum jezuickim w Braniewie, podobnie jak wielu innych synów z rodzin drobnoszlacheckich i mieszczańskich z terenu Mazowsza. W metryce gimnazjum został zapisany jako „Andreas Sagurnii Masovita”²⁵. Wkrótce pojawił się w Krakowie i od semestru zimowego 1590/1591 r. rozpoczął studia na miejscowym uniwersytecie²⁶. Wywodząc się z diecezji płockiej zamieszkał w bursie filozofów (8 stycznia 1591), ufundowanej przez biskupa płockiego Andrzeja Noskowskiego²⁷. W 1593 r. otrzymał bakalaureat sztuk wyzwolonych i filozofii, a w 1596 r. magisterium ze sztuk i doktorat z filozofii²⁸. Zwieńczeniem jego kariery uniwersyteckiej było zdobycie doktoratu obojga praw²⁹. Związki Andrzeja Zagórnego z uniwersytetem były silne również w późniejszym okresie, o czym może świadczyć mianowanie go przez biskupa Tylickiego obrońcą spraw uniwersytetu, czy bliskie związki z Janem Brożkiem, któremu nie tylko towarzyszył w czasie jego wizyty na Warmii w 1618 r., ale również odnalazł dla niego list Mikołaja Kopernika do Jana Dantyszka z 11 stycznia 1539 r., zachowany w zbiorze poematów Andrzeja Krzyckiego, Jana Dantyszka i Eustachego Knobelsdorfa, przechowywanych w archiwum kapitulnym we Fromborku³⁰.

²⁰ Ibidem, s. 62.

²¹ Ibidem, s. 57, 61, 62.

²² Ibidem, s. 58 (z zapisu wizytacyjnego wynika, że półwólczek Zagórnych w 1775 r. należał już do rodziny Dryackich).

²³ ADP, Akta metrykalne parafii mławskiej 1782–1800, sygn. 689, k. 163.

²⁴ ADP, Acta Episcopalia 1634–1639, k. 171–172.

²⁵ *Uczniowie – sodalisi gimnazjum jezuitów w Brunsberdze (Braniewie) 1579–1623*, opr. M. Ingot, L. Grzebień, Kraków 1998, s. 326 (nr 2463).

²⁶ *Album studiosorum*, t. 3, s. 168.

²⁷ A. J. Sołtan, *Studenci z Mazowsza Płockiego na Akademii Krakowskiej w drugiej połowie XVI wieku*, [w:] *Warszawa i Mazowsze. Rozważania nad dziejami*, t. 5, Warszawa 2001, s. 38.

²⁸ *Statuta nec non liber promotionum*, s. 241, 247.

²⁹ Zob. *Album studiosorum*, t. 3, s. 168; A. Sołtan, *Studenci z Mazowsza Płockiego*, s. 38.

³⁰ H. Barycz, *Między Krakowem a Warmią i Mazurami. Studia i szkice*, Olsztyn 1987, s. 242.

Posiadając wykształcenie uniwersyteckie w dziedzinie prawa kościelnego, a także poparcie wpływowych osób, w tym arcybiskupów gnieźnieńskich Stanisława Karnkowskiego i Jana Tarnowskiego³¹, ale przede wszystkim podkanclerzego koronnego Piotra Tylickiego³², Andrzej Zagórny rozpoczął karierę kościelną, gromadząc różne beneficja kościelne – archidiaconat kurzelowski (przed 1605)³³, prepozyturę kielecką (1608) i kanonię warmińską (1608)³⁴. Ostatnią z wymienionych prebend otrzymał zapewne dzięki poparciu biskupa warmińskiego Szymona Rudnickiego, którego wspierał w załatwianiu różnych spraw na dworze królewskim Wazów³⁵. Święcenia kapłańskie przyjął dopiero 19 grudnia 1608 r.³⁶ Po objęciu przez Piotra Tylickiego biskupstwa krakowskiego został jego audytorem, stając się odąd jednym z jego najbliższych współpracowników. Jako audytor nie tylko wykonywał czynności związane z sądownictwem biskupim, ale również uczestniczył w zarządzie diecezją oraz pełnił obowiązki kanclerza biskupiego. W 1608 r. jako prepozyt kielecki i kanonik warmiński przeprowadził wizytację dekanatu kieleckiego, bodzentyńskiego, kunowskiego i jędrzejowskiego. W tym samym roku został mianowany sędzią synodalnym, podobnie jak w 1612 r.³⁷ W 1609 r. w imieniu biskupa wizytował klasztor norbertanek w Busku, a w 1610 r. – wraz z biskupem – uczestniczył w wizytacji klasztoru klarysek w Krakowie³⁸. Biskup Tylicki mianował go również obrońcą spraw Uniwersytetu Krakowskiego w Rzymie³⁹. Z fundacji księdza Zagórnego dokonano rozbudowy kolegiaty kieleckiej, remontu dachu oraz wieży kościelnej. Ponadto w 1610 r.

³¹ E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 767.

³² Być może Andrzeja Zagórnego wiązały z Piotrem Tylickim jakieś bliższe więzy rodzinne. W zapisie testamentowym Andrzeja Zagórnego wymienione są dobra w Sierakowie pod Gostyninem, a przecież Piotr Tylicki pochodził z niedalekiego Kowala, gdzie jego ojciec posiadał wójtostwo. Również czynsz ze wsi Sierakowo zapisany u kasztelana gostynińskiego Piotra Tarnowskiego, krewnego prymasa Jana Tarnowskiego, pochodzącego z Tarnowa koło Kruszwicy, może z kolei nasuwać przypuszczenia o ewentualnych koligacjach rodziny Zagórnych i Tarnowskich, bądź bliskich związkach obu duchownych. Sprawa wymaga jednak dalszych badań genealogicznych, uwzględniających również rodzinę matki Andrzeja Zagórnego, która nie jest mi znana.

³³ Jako archidiacon kurzelowski ksiądz Zagórny został wymieniony w aktach wizytacji biskupiej z 20 października 1605 r. ADP, Akta wizytacyjne z lat 1605–1606, k. 53v.

³⁴ Prepozytem kieleckim został 23 maja 1608 r. i w tym samym roku – jako prepozyt kielecki i kanonik warmiński – przeprowadził wizytację czterech dekanatów diecezji krakowskiej. Zob. M. Pieniążek-Samek, *Kielce XVII-XVIII wiek. Słownik biograficzny*, Kielce 2003, s. 180. Kanonię warmińską Andrzej Zagórny objął po śmierci kanonika Marcina Kołackiego, zmarłego 28 lipca 1608 r. J. Sikorski, *Kanonikat – ołtarz – grób. Obsada kanoników a przydział ołtarzy oraz kwestia pochówków w katedrze fromborskiej w XV-XVIII wieku*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”, 2005, nr 2, s. 178. Nie zgadza się to z ustaleniami tych historyków, którzy przyjmują, że Andrzej Zagórny został kanonikiem warmińskim dopiero około lub po 1620 r. Por. T. Oracki, *Słownik biograficzny*, s. 218; A. Kopiczko, *Zagórny Andrzej*, s. 287–288; Idem, *Duchowieństwo katolickie*, s. 359; I. Makarczyk, *Warmia w okresie rządów*, s. 101. Przypomnijmy, że jako kanonik warmiński już w 1618 r. towarzyszył przybyłemu na Warmię Janowi Brożkowi.

³⁵ I. Makarczyk, *Warmia w okresie rządów*, s. 101.

³⁶ A. Sołtan, *Studenci z Mazowsza Płockiego*, s. 38; M. Pieniążek-Samek, *Kielce XVII-XVIII wiek*, s. 180.

³⁷ M. Pieniążek-Samek, *Kielce XVII-XVIII wiek*, s. 180.

³⁸ A. Bruździński, *Biskup krakowski Piotr Tylicki wobec zakonów w swojej diecezji (1607–1616)*, „Folia Historica Cracoviensia”, 10 (2004), s. 65–66.

³⁹ *Statuta nec non liber promotionum*, s. 241.

biskup Tylicki erygował parafię przy ufundowanym przez Andrzeja Zagórnego kościele św. Jacka Odrowąza w Leszczynach⁴⁰.

Po śmierci biskupa Piotra Tylickiego (1616) ks. Andrzej Zagórny opuścił diecezję krakowską i związał się z diecezją warmińską⁴¹. W 1618 r. przyjmował we Fromborku, razem z kanonikiem Fabianem Konopackim, profesora Uniwersytetu Krakowskiego Jana Brożka, który szukał pamiątek po Mikołaju Koperniku. Towarzyszył również krakowskiemu uczonemu podczas jego wizyty w bibliotece biskupiej w Lidzbarku Warmińskim, a także w kolegium jezuickim w Braniewie, w którym przed blisko trzydziestoma laty ksiądz Zagórny pobierał naukę⁴². Jako ceniony prawnik był on współpracownikiem biskupa warmińskiego Szymona Rudnickiego oraz administratora tejże diecezji, biskupa pomocniczego Michała Działyńskiego. W imieniu tego drugiego w 1624 r. odbył podróż do Rzymu⁴³. Jako członek kapituły uczestniczył w synodzie diecezjalnym w Dobrym Mieście (17 maja 1623), a także w wyborze biskupa Mikołaja Szyszkowskiego (22 marca 1633), będąc jednym z czterech kandydatów na ten urząd, wskazanych przez króla⁴⁴. Jesienią 1633 r. wraz z biskupem Michałem Działyńskim bronił przed sądem Trybunału Skarbowego w Radomiu niezależności Warmii w sprawach podatkowych. W tym czasie pełnił też obowiązki z ramienia kapituły warmińskiej jako opiekun szpitala katedralnego⁴⁵. Z fundacji Zagórnego – ale już po śmierci fundatora – został wzniesiony w katedrze fromborskiej ołtarz św. Krzyża, wykonany przed 1639 r. w pracowni Michała Döbella z Królewca⁴⁶. W czasie nieobecności księdza Zagórnego we Fromborku, związanej między innymi z jego wyjazdem do Rzymu, zastępował go wikariusz katedralny Jan Neidenberg, który w 1625 r. został proboszczem w Klebarku⁴⁷.

Rezydując na stałe we Fromborku ks. Andrzej Zagórny nie zapomniał o kolegiacie w Kielcach, której ciągle był prepozytem, a także o kościele w Leszczynach, konsekrowanym 2 października 1628 r. Na potrzeby wikariusza leszczyńskiego dokonał on zapisu na dobrach we wsi Chełmce (1633). Wzniósł również nowy, murowany dom dla prepozytów kieleckich (1627) oraz zapewnił specjalny fundusz w kolegiacie kieleckiej na naukę katechizmu dla dzieci (1628). Ponadto zamówił nowy obraz do ołtarza św. Marcina

⁴⁰ M. Pieniążek-Samek, *Kielce XVII-XVIII wiek*, s. 180.

⁴¹ Dodajmy, że w liście pisanym w Kielcach 28 stycznia 1616 r. ks. Andrzej Zagórny informował biskupa warmińskiego Szymona Rudnickiego o paraliżu, jaki dotknął biskupa Piotra Tylickiego w łaźni w Borzęcinie. Zob. I. Makarczyk, *Warmia w okresie rządów*, s. 101, przyp. 41.

⁴² H. Barycz, *Między Krakowem a Warmią*, s. 247.

⁴³ T. Oracki, *Słownik biograficzny*, s. 218; A. Kopiczko, *Zagórny Andrzej*, s. 287.

⁴⁴ A. Eichhorn, *Geschichte der ermländischen Bischofswahlen*, ZGAE, 1 (1860), s. 490, 499; *Constitutiones synodales Warmienses, Sambienses, Pomesanienses, Culmensis necnon provinciales Rigenses*, ed. F. Hipler, Braunsberga 1899, kol. 171; I. Makarczyk, *Warmia w okresie rządów*, s. 42–43.

⁴⁵ I. Makarczyk, *Warmia w okresie rządów*, s. 112, 493.

⁴⁶ F. Dittrich, *Der Dom zu Frauenburg*, ZGAE, 18 (1913), s. 628; *Katalog zabytków sztuki w Polsce. Seria nowa*, t. 2, z. 1, s. 64; I. Makarczyk, *Warmia w okresie rządów*, s. 138.

⁴⁷ A. Kopiczko, *Zagórny Andrzej*, s. 287; Idem, *Duchowieństwo katolickie*, cz. 2, s. 227.

oraz uczynił zapis w testamencie na msze za swoją duszę, które miał odprawiać altarysta w kolegiacie kieleckiej (1634)⁴⁸. Żywe były również jego kontakty z Mazowszem, a zwłaszcza z rodzinnym miastem, w którym pojawiał się przy różnych okazjach. Między innymi kościołowi Świętej Trójcy w Mławie zapisał włókę ziemi, którą odziedziczył po ojcu (11 stycznia 1618)⁴⁹. Ponadto w testamencie przekazał dochody z czynszu ze wsi Sieraków pod Gostyninem na potrzeby miejscowych duszpasterzy, pracowników szkoły parafialnej, organisty mławskiego oraz altarysty w kościele św. Wawrzyńca. Zobowiązał też miejscowych duchownych do odprawiania uroczystego oficjum ku czci NMP, a także mszy św. w intencji jego rodziców, jego brata Mikołaja oraz za jego duszę, odpowiednio ich za to wynagradzając⁵⁰.

Ks. Andrzej Zagórny zmarł 24 maja 1634 r. we Fromborku i został pochowany w tamtejszej katedrze. Następnego dnia po jego śmierci kapituła warmińska odczytała i zatwierdziła testament zmarłego⁵¹. Wykonawcy jego testamentu, kanonicy Andrzej Łysakowski i Łukasz Górnicki, ufundowali dla niego płytę nagrobną z czerwonego marmuru⁵². Dodajmy, że jeden z nich, kanonik Andrzej Łysakowski pochodził także z diecezji płockiej, a dokładnie z Łysakowa leżącego w ziemi ciechanowskiej⁵³. Widać obu duchownych urodzonych na północnym Mazowsza wiązały przez lata bliskie związki. Natomiast w Kielcach do dziś ks. Andrzej Zagórny wspominany jest jako fundator murowanej rezydencji prepozyta, późniejszej rezydencji biskupów kieleckich, a obecnie siedziby muzeum diecezjalnego⁵⁴. W dawnej bibliotece kapituły kieleckiej zachował się jeden z egzemplarzy kazań Gabriela Barletta (1518), który był jego własnością⁵⁵. Natomiast nie dotrwał do naszych czasów egzemplarz bliżej nieznanego statutu synodalnego biskupa Piotra Tylickiego, który ksiądz Zagórny w testamencie ofiarował kościołowi Świętej Trójcy w Mławie⁵⁶. Co prawda w połowie XVIII wieku nie potrafiono zbyt wiele powiedzieć na temat ustanowionego przez księdza Zagórnego legatu na dobrach w Sierakowie⁵⁷, jednak pamięć o jego rodzinie – jako fundatorach kościoła św. Wawrzyńca i dobrodziejach kościoła parafialnego Świętej Trójcy – była żywa w Mławie jeszcze na

⁴⁸ M. Pieniążek-Samek, *Kielce XVII-XVIII wiek*, s. 180.

⁴⁹ *Materiały do dziejów*, t. 3, s. 59.

⁵⁰ ADP, Acta Episcopalia 1634–1639, k. 171–172; Akta wizytacyjne dekanatu mławskiego 1725, k. 355 (27 II 1725).

⁵¹ Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, Acta Capitularia 5, k. 216 (Frombork, 25 V 1634).

⁵² E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 767; *Katalog zabytków sztuki w Polsce. Seria nowa*, t. 2, z. 1, s. 74.

⁵³ Zob. A. Kopiczko, Łysakowski (Łysakowski) Andrzej, [w:] *Słownik biograficzny kapituły*, s. 159; Idem, *Duchowieństwo katolickie*, s. 205.

⁵⁴ P. Tkaczyk, *Muzeum Diecezjalne w Kielcach*, „Muzealnictwo”, nr 49/2008, s. 134.

⁵⁵ A. Kwaśniewski, *Księgozbiory prywatne zachowane w bibliotece kapituły kieleckiej (XV-XVIII wiek)*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, 42 (2012), s. 86.

⁵⁶ Zob. ADP, Acta Episcopalia 1634–1639, k. 172.

⁵⁷ *Materiały do dziejów*, t. 3, s. 65.

przełomie XIX i XX wieku⁵⁸. Dziś ksiądz Zagórny jest postacią mniej znaną. Nie zmienia to faktu, że jego postać, niewątpliwie wybijająca się wśród Mławian XVI i XVII wieku, ciągle pozostaje przykładem żywych kontaktów między Mazowszem a Warmią.

O wzajemnym przenikaniu się losów mieszkańców obu dzielnic Rzeczypospolitej epoki nowożytnej świadczy również biografia kolejnego duchownego, któremu poświęciłem niniejszy tekst – ks. Wawrzyńca Stanisława Benika ze zgromadzenia misjonarzy św. Wincentego a Paulo⁵⁹, autora „Gorzkich żali”, jednego z największych arcydzieł poezji religijnej polskiego baroku, w którym autor, będąc poetą i wykształconym teologiem, dokonał swoistej syntezy polskiej duchowości⁶⁰. To właśnie dzięki „Gorzkim żalom” pamięć o księdzu Beniku do dziś jest żywa nie tylko w Warszawie, gdzie nabożeństwo to powstało, czy w Mławie, gdzie spoczywa jego autor, ale również w wielu innych zakątkach kraju. Mało kto jednak kojarzy dziś postać księdza Benika z Warmią, skąd pochodził, i gdzie spędził młodość. Również jego działalność w Mławie, a zwłaszcza obecność jego rodziców w tym mieście, nie są znane wielu badaczom dziejów nowożytnych. Stąd warto nieco więcej uwagi poświęcić jego osobie.

Ks. Wawrzyniec Stanisław Benik urodził się 17 sierpnia 1674 r. w Reszlu na Warmii⁶¹, jako syn Wojciecha i Małgorzaty⁶². Pochodził z rodziny mieszczańskiej (w źródłach określanej jako „famati”), której nazwisko zapisywano w różnych formach – Benik, Bennik, Benigk, Benig, Bönnig⁶³. Mając 14 lat młody Wawrzyniec rozpoczął naukę w kolegium jezuitów w Reszlu, do którego został zapisany 11 lipca 1688 r. jako „Laurentius Benigk”⁶⁴. Ile trwała jego nauka trudno ustalić. Czy miał jakieś bliższe kontakty

⁵⁸ D. Staszewski, *Mława*, s. 47, 54.

⁵⁹ Zob. np. M. Chorzępa, *Gorzkie żale, ich geneza i rozwój historyczny*, „Nasza Przeszłość”, 12 (1960), s. 237–238, przyp. 45; B. Chachulska, *Gorzkie żale – tekst liryczny*, [w:] *Księga pamiątkowa. Kościół św. Krzyża w Warszawie w trzecieście rocznicę konsekracji 1696–1996*, Warszawa 1996, s. 101–103; *Gorzkie Żale. Jubileusz 300-lecia nabożeństwa (1707–2007)*, opr. W. Kałamarz, Kraków 2007, s. 71–72; L. Zygmunt, M. Luberańska-Cobas, *Kościół Świętej Trójcy w Mławie 1713–2013*, Mława 2013, s. 40–41; L. Zygmunt, *Ks. Wawrzyniec Stanisław Benik CM (1674–1720), proboszcz mławski, autor „Gorzkich żali”*, [w:] *Postacie wpisane w dzieje Mławy i regionu*, z. 1, Mława 2014, s. 12–13; J. Kowalski, *O Gorzkich żalach słów kilka*, [w:] *Gorzkie Żale i Krótkie Nabożeństwo do Najświętszego Sakramentu, arcydzieło polskiej poezji mistycznej ks. Wawrzyńca S. Benika CM*, opr. J. Kowalski, Dębogóra 2014, s. 15–17.

⁶⁰ Jak to lakonicznie ujął biskup Józef Zawitkowski: „wielkim poetą był ten misjonarz Wawrzyniec Stanisław Benik. On wyśpiewał w Gorzkich Żalach całą polską duszę, która płacze i ma nadzieję” (J. Zawitkowski, *Zamiast wstępu*, [w:] Z. Ziółkowski, *Gorzkie żale przybywajcie.... Rozważania Męki Pańskiej*, Warszawa 2012, s. 6).

⁶¹ B. Chachulska, *Gorzkie żale*, s. 101; *Gorzkie żale*, s. 71. We wcześniejszych publikacjach omyłkowo podałem błędną datę dzienną urodzin księdza Benika (28 sierpnia zamiast 17 sierpnia). Zob. L. Zygmunt, M. Luberańska-Cobas, *Kościół Świętej Trójcy*, s. 40; L. Zygmunt, *Ks. Wawrzyniec Stanisław Benik*, s. 12.

⁶² Imiona rodziców księdza Benika udało się ustalić w oparciu o księgi metrykalne parafii mławskiej, w których występują oni począwszy od 1716 r. Zob. ADP, Akta metrykalne parafii mławskiej 1660–1748, sygn. 687, passim.

⁶³ Jego krewnym był zapewne ks. Jerzy Benik, jezuita, urodzony ok. 1595 r., który w 1613 r. studiował w seminarium jezuickim w Braniewie. Zob. *Uczniowie – sodalisi*, s. 50 (nr 95): „Benigk (Boenigk) Georgius Prutenus”.

⁶⁴ G. Lühr, *Die Schüler des Rösseler Gymnasiums nach dem Album der Marianischen Kongregation*,

z jezuitami, tego też nie wiemy. Natomiast wiadomo, że 28 sierpnia 1696 r. wstąpił do seminarium księży misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Warszawie, a dwa lata później (29 sierpnia 1698) złożył śluby zakonne wobec ks. Jana Paperolle, rektora seminarium św. Krzyża w Warszawie⁶⁵. Dalsze studia teologiczne kontynuował w seminarium świętokrzyskim, a w 1700 r. – jeszcze przed ukończeniem studiów – został wysłany przez władze zakonne do Krakowa, gdzie nauczał w seminarium zamkowym na Wawelu, i tam w 1703 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Po święceniach powrócił do Warszawy i przez następne lata pracował jako duszpasterz przy kościele św. Krzyża, między innymi jako promotor Bractwa św. Rocha⁶⁶. Z polecenia wizytatora misjonarzy, ks. Michała Bartłomieja Tarły, ksiądz Benik ułożył tekst nabożeństwa pasyjnego w języku polskim, które nawiązywało do odprawianego w kościele świętokrzyskim od 1698 r. nabożeństwa pasyjnego, obejmującego pierwotnie łacińskie hymny i polskie pieśni pasyjne⁶⁷. Tak właśnie powstały „Gorzkie żale”, opublikowane po raz pierwszy w 1707 r. w Warszawie, pod tytułem „Snopek mirry z Ogrodu Getsemańskiego albo żałosne gorzkiej Męki Syna Bożego rozpamiętywanie”⁶⁸.

W czerwcu 1712 r. – jak wynika z akt metrykalnych parafii mławskiej⁶⁹ – ks. Wawrzyniec Benik wraz z ks. Jakubem Mroczkiem przybyli do Mławy, która w tym czasie pozbawiona była stałej opieki duszpasterskiej, aby pomóc księżom diecezjalnym w pracy duszpasterskiej. Spotkawszy się z życzliwością Mławian podjęli starania o założenie domu zgromadzenia w tymże mieście. Warto dodać, że już wcześniej stację misyjną w Mławie próbowali założyć jezuita, ale ich starania nie przyniosły oczekiwanego skutku⁷⁰. Fundatorem domu misjonarskiego w Mławie był ówczesny administrator diecezji chełmińskiej i zarazem członek Zgromadzenia Misji, biskup Seweryn Kazimierz Szczuka⁷¹. Natomiast Agnieszka Orzechowska z Mławy, matka jednego z misjonarzy

ZGAE, 15 (1905), s. 622 (nr 1134).

⁶⁵ *Gorzkie żale*, s. 71.

⁶⁶ L. Zygnier, *Ks. Wawrzyniec Stanisław Benik*, s. 12.

⁶⁷ Więcej na ten temat: M. Bańbuła, B. Bartkowski, *Gorzkie żale*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 5, Lublin 1989, kol. 1309–1310; *Gorzkie żale*, s. 70.

⁶⁸ *Gorzkie żale*, s. 72.

⁶⁹ ADP, Akta metrykalne parafii mławskiej 1660–1748, k. 79 nn.

⁷⁰ Zob. R. Lolo, *Towarzystwo Jezusowe w diecezji plockiej 1566–1773. Studium koegzystencji w dobie recepcji reformy trydenckiej*, Pułtusk 2013, s. 150–151.

⁷¹ Archiwum Księży Misjonarzy na Stradomiu w Krakowie, Historia Congregationis Missionis in Polonia, k. 385: „Gdy około roku 1712 Jaśnie Wielmożny Seweryn Szczuka, sufragan chełmiński zamierzał ufundować dom Zgromadzenia Misji w diecezji i księstwie plockim Wielmożny Pan Wawrzyniec Benik, kapłan ze Zgromadzenia Misji, desygnowany na superiora wspomnianego domu, był proszony przez wielu dostojnych obywateli miasta, aby osiadł na stałe w Mławie leżącej na terenie wspomnianej diecezji. Napisał więc w tej sprawie Wielmożny Pan Benik do Jaśnie Wielmożnego Sufragana fundatora, który chętnie wyraził zgodę, aby wspomniana fundacja w Mławie doszła do skutku”. Zob. także A. Schletz, *Przyczynek do historii Zgromadzenia Misji w okresie rządów wizytatorskich ks. Michała Kownackiego*, „Nasza Przeszłość”, 1 (1946), s. 134–135; L. Zygnier, M. Luberadzka-Cobas, *Kościół Świętej Trójcy*, s. 55–57; A. Wieczorek, *Misje ludowe Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo na terenie Rzeczypospolitej od połowy XVII do początku XIX wieku*, Toruń 2014, s. 88–89.

– ks. Łukasza Józefa Orzechowskiego⁷², zapisała na rzecz misjonarzy kilka włók ziemi, co zostało wpisane do akt miejskich 8 listopada 1712 r.⁷³ Zapewne w tym czasie (przed 1 grudnia 1712 r.) ks. Michał Kownacki, ówczesny wizytator Zgromadzenia Misji na Polskę i Litwę, wyznaczył ks. Wawrzyńca Benika na superiora domu mławskiego⁷⁴, a 29 stycznia 1713 r. biskup płocki Ludwik Bartłomiej Załuski mianował go proboszczem mławskim⁷⁵. W pracy duszpasterskiej pomagali mu inni członkowie zgromadzenia – ks. Maciej Stanisław Znamięcki i ks. Jakub Stanisław Mroczek, którzy w tym czasie prowadzili misje w pobliskich Czernicach Borowych⁷⁶, a także ks. Michał Jakub Melchier⁷⁷. Kilka miesięcy później biskup Załuski w czasie wizytacji parafii mławskiej dokonał konsekracji odbudowanego po pożarze z 1692 r. kościoła parafialnego Świętej Trójcy (4 czerwca 1713), natomiast trzy dni później (7 czerwca), po rezygnacji dotychczasowego prepozyta kościoła św. Wawrzyńca, ks. Wawrzyńca Antoniego Zychowskiego, proboszcza wyszyńskiego i dziekana mławskiego, przekazał na ręce ks. Wawrzyńca Benika – jako przełożonego domu mławskiego Zgromadzenia Misji – kościół św. Wawrzyńca na przedmieściach Mławy („*ecclesiam preposituralem sancti Laurentii in suburbio Mlaven-si*”)⁷⁸. Przypomnijmy, że był to ten sam kościół, który dwa stulecia wcześniej ufundował i uposażył Marcin Zagórny wraz ze swoimi synami.

Niedługo po nominacji proboszczowskiej księdza Benika oraz przekazania mu prepozytury kościoła św. Wawrzyńca, sprowadził on do Mławy swoich rodziców, Wojciecha i Małgorzatę Beników, którzy od 1716 r. pojawiają się w aktach metrykalnych parafii mławskiej. Zamieszkali oni na terenie folwarku misjonarskiego, w pobliżu wspomnianego kościoła św. Wawrzyńca, i pozostali w Mławie do końca swych dni. Z akt metrykalnych wiemy, że ojciec księdza Benika zmarł 8 lutego 1734 r. w wieku 80 lat i spoczął obok syna w krypcie kościoła św. Wawrzyńca⁷⁹. W latach 1734–1735 pojawia się w aktach metrykalnych parafii mławskiej Marianna Benik, panna, która była zapewne jakąś krewną księdza Benika. Natomiast trudno coś więcej powiedzieć o jego matce. W chwili

⁷² Zmarła 13 maja 1721 r. w wieku 70 lat w Mławie i została pochowana przed ołtarzem Najświętszego Sakramentu i św. Anny w kościele parafialnym. ADP, Akta metrykalne parafii mławskiej 1660–1748, k. 210. Na temat ks. Łukasza Józefa Orzechowskiego zob. J. Dukąła, *Orzechowski Łukasz Józef, [w:] Misjonarze św. Wincentego a Paulo w Polsce (1651–2001)*, t. 2/1: *Biografie*, Kraków 2001, s. 364–365; L. Zygnier, M. Lubradzka-Cobas, *Kościół Świętej Trójcy*, s. 58.

⁷³ *Materiały do dziejów*, t. 3, s. 59–60.

⁷⁴ Z tym tytułem ksiądz Benik po raz pierwszy wystąpił w akcie chrztu z 1 grudnia 1712 r. ADP, Akta metrykalne parafii mławskiej 1660–1748, k. 81.

⁷⁵ *Gorzkie żale*, s. 72. Nominację tę potwierdzają również wpisy w księgach metrykalnych, gdzie od lutego i marca 1713 r. ksiądz Benik występuje jako „parochus ecclesiae Mlaviensis” (k. 82) oraz „praepositus ecclesiae Mlaviensis” (k. 161v).

⁷⁶ A. Wieczorek, *Misje ludowe*, s. 402.

⁷⁷ ADP, Akta metrykalne parafii mławskiej 1660–1748, k. 161v.

⁷⁸ ADP, Akta wizytacyjne z 1701 r. i lat następných, k. 230–230v.

⁷⁹ ADP, Akta metrykalne parafii mławskiej 1660–1748, k. 223v.

śmierci męża, ojca księdza Benika, jeszcze żyła. Natomiast akta metrykalne mławskie nie zawierają jej aktu zgonu.

Posługa duszpasterska ks. Wawrzyńca Stanisława Benika w Mławie nie była zbyt długa i trwała niecałe 8 lat. Jednym z najważniejszych dzieł, jakie pozostawił po sobie w mieście, była odbudowa zniszczonego przez pożar kościoła Świętej Trójcy. Dzięki niemu mławska fara, która w swojej zewnętrznej formie pozostała w stylu gotyku północnomazowieckiego, w wystroju wnętrza była wyrazem tego wszystkiego, co w sztuce religijnej przyniósł ze sobą barok⁸⁰. Wkrótce po przybyciu księży misjonarzy do Mławy uruchomiono też miejscową szkołę parafialną, w której nauczał jeden z kleryków misjonarskich (w 1717 r. był to Szymon Piotr Szafrąński). Za rządów księdza Benika podjęto również prace remontowe w kościele św. Wawrzyńca, a na jego szczycie umieszczono drewnianą wieżyczkę (1719)⁸¹. Trwałym śladem obecności księdza Benika, i to do dziś żywym, było i jest nabożeństwo „Gorzkich żali”, które w Mławie odprawiane po raz pierwszy odprawiono w 1713 r.⁸² Od listopada 1719 r. nazwisko księdza Benika nie pojawia się w księgach metrykalnych parafii mławskiej, a także w innych źródłach proveniencji kościelnej, co mogło być związane z jego chorobą. Ks. Wawrzyniec Stanisław Benik zmarł 23 kwietnia 1720 r. w Mławie, w wieku 46 lat i został pochowany w krypcie pod kościołem św. Wawrzyńca⁸³. Do dziś uchodzi za jednego z najwybitniejszych proboszczów mławskich epoki nowożytnej. W 2007 r. z okazji 300-lecia nabożeństwa „Gorzkich żali” ufundowano mu pamiątkową tablicę w kościele parafialnym Świętej Trójcy.

Przedstawione dwie biografie duchownych to tylko wybrane przykłady żywych kontaktów między Mazowszem a Warmią w epoce nowożytnej. Myślę, że dalsze badania historyków, i to nie tylko specjalistów od epoki nowożytnej, pozwolą wydobyć z otchłani wieków wielu innych postaci, które są godne przypomnienia w kontekście szeroko rozumianych kontaktów dawnych Mazurów i Warmiaków.

Bibliografia

Archiwum Diecezjalne w Płocku

Acta episcopalia 1634–1639.

Acta officialia Plocensia 1556–1558.

Akta metrykalne parafii mławskiej 1660–1748.

Akta metrykalne parafii mławskiej 1782–1800.

⁸⁰ Więcej na ten temat L. Zygnier, M. Luberadzka-Cobas, *Kościół Świętej Trójcy*, s. 14 nn.

⁸¹ L. Zygnier, *Historia parafii mławskiej*, Toruń 1995, wyd. 2, s. 25, 38.

⁸² L. Zygnier, M. Luberadzka-Cobas, *Kościół Świętej Trójcy*, s. 83 nn.

⁸³ ADP, Akta metrykalne parafii mławskiej 1660–1748, k. 209v. Nie jest więc prawdą (zob. B. Chachulska, *Gorzkie żale*, s. 103), że pochowano go w podziemiach kościoła parafialnego Świętej Trójcy i dopiero potem (po pożarze ? i przebudowie świątyni) przeniesiono go do wspólnej krypty księży misjonarzy pod kościołem św. Wawrzyńca.

Akta wizytacyjne z lat 1598–1599.

Akta wizytacyjne z lat 1605–1606.

Akta wizytacyjne z 1701 r. i lat następných.

Akta wizytacyjne dekanatu mławskiego 1725.

Archiwum Księży Misjonarzy na Stradomiu w Krakowie

Historia Congregationis Missionis in Polonia

Literatura

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis, t. 3, wyd. A. Chmiel, Kraków 1904.

Bańbuła M., Bartkowski B., *Gorzkie żale*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 5, Lublin 1989.

Barycz H., *Między Krakowem a Warmią i Mazurami. Studia i szkice*, Olsztyn 1987.

Brachvogel E., *Die Grabdenkmäler im Dom zu Frauenburg*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands“, 23 (1929).

Bruzdziński A., *Biskup krakowski Piotr Tylicki wobec zakonów w swojej diecezji (1607–1616)*, „Folia Historica Cracoviensia”, 10 (2004).

Chachulska B., *Gorzkie żale – tekst liryczny*, [w:] *Księga pamiątkowa. Kościół św. Krzyża w Warszawie w trzechsetną rocznicę konsekracji 1696–1996*, Warszawa 1996.

Chorzępa M., *Gorzkie żale, ich geneza i rozwój historyczny*, „Nasza Przeszłość”, 12 (1960).

Constitutiones synodales Warmienses, Sambiensens, Pomesanienses, Culmenses necnon provinciales Rigenses, ed. F. Hipler, Braunsberga 1899.

Das Aniversarienbuch des Kollegiatstiftes in Gutstadt vom Jahre 1611, hg. v. C. P. Woelky, [w:] *Scriptores rerum Warmiensium oder Quellschriften zur Geschichte Ermlands*, Bd. 1, hg. v. C. P. Woelky, J. M. Saage, Braunsberg 1866.

Dukała J., *Orzechowski Łukasz Józef*, [w:] *Misjonarze św. Wincentego a Paulo w Polsce (1651–2001)*, t. 2/1: *Biografie*, Kraków 2001.

Eichhorn A., *Geschichte der ermländischen Bischofswahlen*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands“, 1 (1860).

Gorzkie Żale. Jubileusz 300-lecia nabożeństwa (1707–2007), opr. W. Kałamarz, Kraków 2007.

Grzymkowski A., *Wstępne wyniki sondażowych badań archeologicznych na cmentarzu parafialnym przy kościele św. Wawrzyńca w Mławie w 2016 r.*, [w:] *Ziemia Zawkrzeńska*, t. 20, Mława 2016.

Katalog zabytków sztuki w Polsce. Seria nowa, t. 2: *Województwo elbląskie*, red. M. Arszczyński, M. Kutzner, z. 1: *Braniewo, Frombork, Orneta i okolice. Tekst*, Warszawa 1980.

Kowalski J., *O Gorzkich żalach słów kilka*, [w:] *Gorzkie Żale i Krótkie Nabożeństwo do Najświętszego Sakramentu*, arcydzieło polskiej poezji mistycznej ks. Wawrzyńca S. Benika CM, opr. J. Kowalski, Dębogóra 2014.

Kwaśniewski A., *Księgozbiory prywatne zachowane w bibliotece kapituły kieleckiej (XV–XVIII wiek)*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, 42 (2012).

- Lolo R., *Towarzystwo Jezusowe w diecezji płockiej 1566–1773. Studium koegzystencji w dobie recepcji reformy trydenckiej*, Pułtusk 2013.
- Lühr G., *Die Schüler des Rösseler Gymnasiums nach dem Album der Marianischen Kongregation*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands“, 15 (1905).
- Łyjak W. Z., *Organy na Mazowszu w diecezji płockiej od XIV wieku do 1818 roku*, Płock 2005.
- Materiały do dziejów ziemi płockiej. Z archiwaliów diecezjalnych płockich XVIII wieku*, wyd. M. M. Grzybowski, t. 3, Płock 1984.
- Oracki T., *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i ziemi malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2, Olsztyn 1988.
- Pieniążek-Samek M., *Kielce XVII-XVIII wiek. Słownik biograficzny*, Kielce 2003.
- Schletz A., *Przyczynek do historii Zgromadzenia Misji w okresie rządów wizytatorskich ks. Michała Kownackiego*, „Nasza Przeszłość”, 1 (1946).
- Słownik biograficzny kapituły warmińskiej*, Olsztyn 1996.
- Sołtan A. J., *Studenci z Mazowsza Płockiego na Akademii Krakowskiej w drugiej połowie XVI wieku*, [w:] *Warszawa i Mazowsze. Rozważania nad dziejami*, t. 5, Warszawa 2001.
- Staszewski D., *Mława. Opis historyczny*, Warszawa 1907.
- Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in Universitate Studiosorum Jagiellonica 1402–1848*, wyd. J. Muczkowski, Kraków 1848.
- Tkaczyk P., *Muzeum Diecezjalne w Kielcach*, „Muzealnictwo”, nr 49/2008.
- Uczniowie – sodalisi gimnazjum jezuitów w Brunsberdze (Braniewie) 1579–1623*, opr. M. Inglot, L. Grzebień, Kraków 1998.
- Wieczorek A., *Misje ludowe Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo na terenie Rzeczypospolitej od połowy XVII do początku XIX wieku*, Toruń 2014.
- Zawitkowski J., *Zamiast wstępu*, [w:] Z. Ziółkowski, *Gorzkie żale przybywajcie... Rozważania Męki Pańskiej*, Warszawa 2012.
- Zygner L., *Historia parafii mławskiej*, Toruń 1995, wyd. 2.
- Zygner L., *Ks. Wawrzyniec Stanisław Benik CM (1674–1720), proboszcz mławski, autor „Gorzkich żali”*, [w:] *Postacie wpisane w dzieje Mławy i regionu*, z. 1, Mława 2014.
- Zygner L., *Luberadzka-Cobas M., Kościół Świętej Trójcy w Mławie 1713–2013*, Mława 2013.
- Zygner L., *Mława – miasto na pograniczu mazowiecko-krzyżackim*, [w:] *Mazowsze północne i jego sąsiedzi od średniowiecza do czasów współczesnych*, red. R. Sajkowski, L. Zygnier, Ciechanów 2009.
- Żebrowski T., *Mława – miasto i kościoły pod wezwaniem św. Trójcy i św. Wawrzyńca*, [w:] *Ziemia Zawkrzeńska*, t. 12, Mława 2008.

Father Andrzej Zagórny and Father Wawrzyniec Stanisław Benik. From the annals of historical contacts between the Regions of Mazovia and Warmia in the modern era

Summary: The regions of Mazovia and Warmia remained in close contact throughout modern history. Many nobles and dignitaries who were born in Mazovia and Warmia traveled to the neighboring region and settled there in pursuit of personal or professional prosperity. The article focuses on two Catholic priests who were connected to Mława, a town on the Mazovian-Prussian border. Mława was the birthplace of Father Andrzej Zagórny who lived and worked in Warmia and was buried in the Frombork Cathedral. Father Wawrzyniec Stanisław Benik of Saint Vincent de Paul's Missionary Congregation, who was born in the Warmian town of Reszel, spent most of his life in Mazovia and was buried in Mława. Both priests occupy an important place in the history of the Catholic Church and played pivotal roles in the promotion of Polish culture and education.

Keywords: Andrzej Zagórny, Wawrzyniec Stanisław Benik, history of the Catholic Church, Mazovia, Warmia